

8. Maoisme

Er det en provokation at have et kapitel i denne bog, Kinesisk religion, som omhandler maoismen, en udtrykkelig ateistisk ideologi? Er det et udtryk for religionslæreres "imperialistiske tilbøjeligheder", dvs. de breder sig ud til områder, de ikke har ret til?

Det afhænger i høj grad af definitionen på religion, smal eller bred. Under alle omstændigheder hører maoismen med til faget religion, idet der også skal undervises i ikke-religiøse livsanskuelser. Men døm selv, om maoismen kan kaldes en religion eller ej.

Det hævdes ofte fra kinesisk side, at religionskrige og religionsforfølgelser var ukendte i Kina og først kom til landet med kristendommen og dens eksklusive holdning til andre religioner. Det er en sandhed med store modifikationer, for Kina har som Vesten haft konflikter mellem stat og religion i århundreder, som det vil ses af denne korte oversigt over de vigtigste forfølgelser:

Konflikter mellem stat og religion

- Qin-kejsers bogbrændinger 216 fvt.
- De Gule Turbaner i Handynastiet
- Forfølgelser i Tangdynastiet
- Den Hvide Lotus - 1000-tallet
- Luo-sekten i Mingdynastiet
- Taiping-oprøret 1850-64
- Bokseropstanden omkring år 1900
- Yiguan Dao i 1940'erne og 1950'erne
- Kulturrevolutionen 1966-76.

Folkerepublikken

Kommunistpartiets holdning til religion fra grundlæggelsen i 1921 fulgte i den europæiske oplysningstids spor: Religion var overtro og ville dø en naturlig død samtidig med fornuftens fremmarch, men der skulle herske religionsfrihed for den enkelte og også muligheden for at være modstander af religion. Sådan så det ud for Mao i 1927, da han skrev om bondebevægelsen i Hunan. Med den holdning kunne kommunistpartiet finde sympati i lokalbefolkningen, som satte sig imod

Guomindangs aktive udryddelseskampagne. Og religiøse mindretal som muslimer og tibetanske og mongolske buddhister kunne gøres til støtter for Den Røde Hær, hvor den nåede frem. Den Lange March fra 1934 til 1936 (100.000 begyndte, 4.000 var tilbage, da man nåede Yan'an) fik støtte af religiøse mindretal.

Med sejren i 1945 over Japan og kommunistpartiets efterfølgende sejr i 1949 over Guomindang ændredes billedet. Landreformen fratog godsejerne og klostrene deres jord, og dermed svækkedes vigtige støtter i det lokale religiøse billede. En del lokale religiøse ledere sympatiserede så hellere med Guomindang og blev involveret i antikommunistisk modstand. Udenlandske protestantiske missionærer blev ikke direkte udvist, men skulle anerkende det nye styre. Vatikanet valgte klart side i republikkens sidste år og sendte diplomater til Guomindang-regeringen, og også mange protestantiske missionselskaber var på Guomindangs side.

De nye religioner, som Yiguan Dao, blev efter kommunisternes magtovertagelse nu også det nye styres fjender, og mange af deres ledere blev arresteret, nogle henrettet. "Reaktionære hemmelige sekter" (*huidaomen*) blev betegnelsen for alle religioner, der ikke tilhørte de fem anerkendte religioner: buddhismen, daoismen, islam, protestantisme og katolicisme. Folkereligiøsiteten svækkedes, da de større, bekostelige religiøse festivaler blev bekæmpet. Fabrikker, der før havde fremstillet papirpenge og røgelse, blev omdannet til papirfabrikker, der skulle producere brugsartikler, og nogle religiøse fester blev omformet til nationale fester for revolutionshelte.

Inden for hver af de fem anerkendte religioner gjaldt det om at finde "venlige elementer", som ville samarbejde med det nye styre mod overtro i egne rækker. "Kontoret for Religiøse Anliggender" blev oprettet i 1953 og havde det overordnede tilsyn – og den overordnede kontrol.

Lidt anderledes så det ud med traditionen med klassisk kinesisk medicin, byggede især på daoismen, som fik et opsving med kommunismen, hvis hære gjorde brug af læger og helbredere med denne baggrund under borgerkrigen – i modsætning til Guomindang, som ville udrydde den traditionelle medicin som overtro og i stedet indføre vestlig medicin.

I 1951 blev alle berømte templer sat under regeringens beskyttelse, mens alle templer uden munke – og dem var der mange af efter borgerkrigen – blev konfiskeret. Buddhist- og daoistmunke skulle nu tilhøre de enkelte templer og kunne ikke fortsætte det traditionelle liv med at opsøge forskellige templer for at søge den for den enkelte bedste mester. Daoisterne var længere om at organisere sig i et nationalt forbund, mens buddhisterne fik det nye Kinesiske Buddhistforbund oprettet i 1953.

Med "Det Store Spring Fremad" (1958-61) forværredes religionernes stilling betydeligt. Det var, som om religionspolitikken havde slået fejl: Der var i de første

10 år under kommunismen ikke blevet færre religiøse. Nu skiftede politikken til en militant ateisme.

Kristne præster blev sendt på genopdragelse, og fx faldt antallet af kristne kirker i Shanghai fra 200 til otte, i Beijing fra 66 til fire. Mere end 50 biskopper blev udpeget uden Vatikanets medvirken, og undergrundskirker opstod. I daoismen og buddhismen blev det forbudt at rekruttere munke og præster, fra de var børn eller teenagere. I Tibet kom det til væbnede sammenstød mellem munke og kinesiske tropper. Dalai Lama flygtede i 1959 til Dharamsala, Indien.

Dog var de religiøse følelser, på landet især, ikke forsvundet. Hungersnøden i begyndelsen af 1960'erne, som dræbte mellem 20 og 40 millioner, blev ifølge beretninger af nogle opfattet som gudernes hævn, og der var udbredt bekymring for de dodes sjæle, nu da templerne ikke længere kunne arrangere riter som forbøn mod helvedesstraffe.

Op mod ”Den Kulturelle Revolution” (1966-76) blev tilstandene endnu værre, og flere husmenigheder, både kristne og buddhistiske, opstod.

Portrætter af kommunismens fædre og ledere udstillet på Xi'an kunstmuseum i 2011. Fra venstre: Karl Marx, Friedrich Engels, Vladimir Lenin, Josef Stalin og Mao Zedong.

Kulturrevolutionen

Skønt Kulturrevolutionen ødelagde utroligt meget for religionerne, var den langt fra en sekulær bevægelse. Den repræsenterer et højdepunkt i ”politisk helliggørelse” af staten og dens ledere, specielt Mao Zedong. Formålet var at skabe nye mennesker i et nyt Kina, bundet sammen med nye ritualer og ny moral. Der var i høj grad tale om, at mennesker skulle opdrages ved hjælp af selvdisciplin og revolutionær askese – noget, der har rødder i det gamle Kina.

Der er grund til at opholde sig lidt ved Kulturrevolutionens idealer. Kinas utopiske arv (drømmen om den store fred i det store fællesskab), som Kulturrevolutionen var præget af, hviler på et gammelt religiøst fundament bestående af dæmonologi (læren om dæmoner), messianisme (ideen om en frelserskikkelse) og utopianisme (ideen om det nye retfærdige samfund). Dæmonologien, dvs. onde magters kraft, er et stærkt gennemgående træk i kinesiske religion, hvorfor buddhist- og daoistpræster historisk er tillagt eksorcistiske roller. Himlens søn, den ideelle kejser, er den kommende frelser, og dette messianske ideal findes i både skønlitteratur og religiøse tekster. Taiping-oprøret er centralt i denne sammenhæng, og i Kulturrevolutionens tid gjorde man meget for at forherlige Taiping-martyrerne. I kongfuzianismen er begrebet *datong* (det store fællesskab) beskrevet så tidligt som i *Riternes Bog*, og dette fællesskab, mente maoisterne, henviser til en urgammel kommunistisk guldalder. Efter guldalderen følger en tid med relativ velstand, som slutter med en kaostid. Denne tredeling bruger Mao på lige fod med kommunismens kendte femdeling af tiden: primitiv kommunisme, slaveriet, feudalismen, kapitalismen og kommunismen.

Maoismen havde specielt modstandere blandt Kinas intellektuelle. Når de omvendte sig, skulle de gennemgå en indvielsesrite bestående af: en første fase med venskab og forbrødring med de nye ”kammerater”, så en periode med intens kritik og kamp, der fører til nedbrydelse af det gamle jeg, og endelig en ”genfødsel”, hvor det nye medlem bygger sin identitet på fuldstændig underkastelse under partiet. Hvor stor en succes ”omvendelserne” var, kan man sætte spørgsmålstejn ved. Hovedparten af de uddannede ”omvendte” sig nok mest, fordi det var det klogeste som overlevelsesstrategi. Andre intellektuelle blev sendt på genopdragelseskurser hos fattige bønder for at lære den rette indstilling.

I landbefolkningen brugte kommunisterne de blinde fortællere, hvis historier nu blev ændret til at dreje sig om revolutionsheltene, og papirklip, som tidligere blev brugt som talismaner til beskyttelse af hjemmene, fik nu andre patriotisk-revolutionære billeder. Landbefolkningens elite og ledende munke blev underkastet såkaldte ”kampmøder” (*pipan douzheng* – egentlig ”at dømme og kæmpe”) eller ”offentlige ydmygelser”, hvor de tidligere storbønder, godsejere og højtstående munke blev udsat for anklager og kritik – ofte med korporlig afstraffelse og offentlig ydmygelse iklædt kløvnehatte til følge. En sådan form for offentlig anklage, ydmygelse og afstraffelse var tidligere blevet brugt i bygudernes templer over for almindelige kriminelle i det gamle Kina.

Grundlaget for disse omvendelsesriter var den opfattelse, at bevidsthedsændringer hos befolkningen var vigtigere end materiel fremgang. Ved at fremhæve bevidsthedsændringer frem for materiel fremgang fraveg Mao den materialistiske

sovjetmarxisme.

Mao selv fik heltestatus, så meget, at han i 1971 i et interview bragt i vestlige aviser beklagede det: ”Persondyrkelsen af mig gik for vidt”. Men da var det allerede sket. Fx blev hans berømte svømmetur på 15 kilometer over Yangtse-floden i en alder af 73 år guddommeliggjort. Traditionelle morgen-, middag- og aftenbønner blev nogle steder fremført foran billeder af Mao – ikke buddhist-altre – og der var eksempler på, at ægteskabsløfter blev fremført foran buste af Mao. Fjender, indre og ydre, blev dæmoniseret som ”okse-dæmoner og slangeånder”.

Kulturrevolutionen sluttede med interne konflikter mellem grupper af rød-gardister, og efter perioden brød den maoistiske syntese af utopianisme, messianisme, dæmonologi, selvopdragelse og offentlige omvendelsesritualer sammen – måske noget, som i sig selv medførte et åndeligt vakuum i Kina.

Kina efter Mao

Mao-tro er i dag et fænomen, som optager ikke blot vestlige forskere, men også kinesiske sociologer. Der er kommet en begyndende religionssociologi i Kina, dyrket på universiteter, og det er ikke forbudt at stille spørgsmål og skrive artikler.

Af en sådan undersøgelse og efterfølgende artikel fra 2009 i tidsskriftet South Review fremgår det, at der findes forfædrealtre i 12,1 % af de undersøgte hjem, hvoraf 11,5 % er statuetter af Mao Zedong, 9,9 % er buddhist-altre, 9,3 % er dao-istaltre for guden for rigdom, 8,8 % for daoismens Tudi Gong, hvortil kommer en række øvrige guder og forfædre. Som Shanghai-professoren, Xiang Ping, skriver: ”Efter Kulturrevolutionen [1976] trådte Mao ned fra altret, 30 år efter er Mao igen bragt op på altret.”

Forklaringen finder professoren i de vældige forandringer, der finder sted i Kina i perioden op til i dag, i den større kløft mellem rig og fattig, i de mange korruptionssager, som plager kommunistpartiet og lokale regeringscentre. Nu ønsker man sig tilbage til ”Den Store Rorgænger” (Mao), som var garanten for et stort fællesskab – altså i jævne folks øjne. Dog er det påfaldende, at Mao overhovedet ikke blev brugt som ikon ved de olympiske lege i Beijing i 2008, men forklaringen kan jo være, at idealiseringen af Mao er en udfordring til den herskende klasse. Mao bruges nu til at kritisere det nuværende regime.

Faktisk brugte studenter i Tiananmen-opstanden (studenterdemonstrationer på Den Himmelske Freds Plads i 1989) Mao som en allieret mod styret. Han var garanten for det retfærdige samfund, mente en del af demonstrationen. Og Mao vedblev at være populær blandt almindelige kinesere som den ukorrumperte folkelige leder. En bølge af Mao-nostalgi har også indfundet sig. Enkelte steder med

noget, der minder om templer for Mao, Zhou Enlai og andre førende kommunister, og senere har ”rød turisme” gjort Maos fødeby, Shaoshan, til et valfartssted.

Men der er i dag også et andet billede af det religiøse liv end den store fortælling. Med tiden er der kommet flere og flere beretninger om, hvordan lokalsamfund har bekæmpet ødelæggelser af lokale templer og forfædrehaller, ofte med forstandige lokale kommunistiske ledere i spidsen. Disse har været gode partimedlemmer, men samtidig også modarbejdet den militante ateisme og gået ind for oplysningsateisme, som nogen har kaldt forskellen mellem betonmaoisme og pragmatisk maoisme. Det er beskrevet, hvordan sådanne lokalsamfund snedigt har modarbejdet centralstyrets ordre og sørget for, at buddhistiske og daoistiske statuer er blevet gemt, ofte fordelt mellem landsbyens husstande, hvor så man i smug har kunnet mødes i såkaldte husmenigheder foran statuerne.

Den religiøse situation i dag

Ifølge grundloven er der religionsfrihed i Kina. Artikel 36 siger: ”Borgerne nyder religiøs frihed. Intet statsligt organ, ingen offentlig organisation og intet individ må tvinge borgerne til at tro på, eller ikke tro på, nogen religion.” Medlemmer af det kommunistiske parti må dog ikke være medlem af en religion. Men samtidig siger artikel 51: ”Udøvelsen af borgernes friheder og rettigheder i Den Kinesiske Folkerepublik må ikke skade staten, samfundet eller kollektivet.” Det er det sidste punkt, som bruges mod sekter, som udøver helbredende terapier, som så bliver tolket som kvaksalveri.

I 2005 kom der en revision af de nærmere bestemmelser for religioner i Kina (se tekst s. 21), og her spejdede man i Vesten efter, om der var sket en ændring af statens forhold til religionerne. Til en vis grad var det tilfældet. Religiøse organisationer behandles nu på lige fod med sociale organisationer, men for begge typer gælder det, at de ”ikke må skade den nationale sikkerhed, den nationale enhed eller nationaliteternes enhed”. Desuden er der en klar advarsel til udlandet om ikke at involvere sig. De religiøse organisationer skal være ”uafhængige og selvstyrende” og må ikke have ”udenlandsk dominans”. Det gælder stadig, at organisationerne ikke må udøve omvendelser eller døbe mindreårige. Samtidig åbnes der op for landsdækkende kampagner mod ”religiøs ekstremisme” (nyt ord for sekter og kulturer), mod ”fremmed infiltration” og for kampagner for ”ateisme og materialisme” i pressen og på skoler. – Alt i alt synes de nye regler fra 2005 modvilligt at indrømme religionerne en plads i det kinesiske samfund. De synes at være kommet for at blive, kan man læse mellem linjerne, og de må nyde en passende beskyttelse.

Stadig er det kun de etablerede fem anerkendte religioner (daoisme, buddhisme, islam, katolicisme og protestantisme), som har forsamlingsret, mens de øvrige er henvist til en tilværelse som husmenigheder, hvad enten de er kristne, daoistiske, folkereligøse, buddhistiske – eller tilhører en ny religion.

Statens kontrol

Hvor stor en kontrol har styret så? Måske ikke helt så stor, som styret giver udtryk for. I hvert fald var det en bombe for styret, da Falun Gong meldte ud, at de havde 100 millioner tilhængere – blandt dem organiserede medlemmer af partiet! Spørger man det officielle Kina, er der stadig 100 millioner religiøse ud af 1,3 milliarder kinesere, og sådan har det været i de sidste 30 år. Kina tåler ikke, at man rører ret meget ved status quo. Men alligevel indrømmer man i Det Kinesiske Buddhistsforbund, at man selvfølgelig ikke kan granske de besøgendes religiøsitet, når de kommer til templerne, og at der kan være flere end de officielle tal. Og i *China Daily* (7. februar 2007) blev der refereret til en undersøgelse, som viste, at der var tre gange så mange religiøse som antaget, altså 300 millioner, og det tal kommer fra et anerkendt universitet, East China Normal University, som har lavet en sociologisk undersøgelse. Den uomtvistelige stigning i antallet af besøgende til templer forklarer man fra officielt hold med, at Kina er blevet rigere, at kinesere nu har råd til ferier, også indenlands, og at templerne er kulturelle mindesmærker fulde af fornem kunst. Derfor de mange besøgende.